

Rámeček 3: Dostupnost textu a její dopad na porozumění

V posledním desetiletí probíhala diskuze o tom, zda zodpovídání otázek na porozumění textu po paměti, když žák nemá text po přečtení k dispozici, není lepším ukazatelem dovednosti číst s porozuměním než zodpovídání otázek s možností nahlížet do textu. Z teoretického hlediska lze nalézt argumenty pro obě možnosti. Na jednu stranu může mít zodpovídání otázek s textem větší ekologickou validitu, neboť v mnoha reálných situacích (zvláště v dnešní digitální době) se čtenář může k textu vracet. Navíc nemají-li žáci text po ruce, může být jejich výkon ovlivněn jejich paměťovými schopnostmi. Na druhou stranu je však běžné i zodpovídání otázek na porozumění textu bez jeho bezprostřední přítomnosti, např. když při obědě komentujeme novinový článek, který jsme si přečetli ráno. V takové situaci by výkon žáka mohl být méně ovlivněn jeho motivací a strategiemi používanými při vyplňování testu. Současné studie (Ozuru et al., 2007; Schroeder, 2011) přinášejí empirické doklady o tom, že zodpovídání otázek bez textu by mohlo citlivěji měřit kvalitu procesů probíhajících při čtení a stabilitu výsledné paměťové reprezentace. Oba způsoby měření však spolu úzce korelují. V současné době nemáme dosud dostatek důkazů, které by opodstatňovaly zásadní změny v zadávání testu PISA. Jsou však vítány snahy začlenit do analýzy další indikátory, např. čas strávený zodpovídáním otázky, čas strávený úvodním čtením textu atd., které umožní toto téma lépe prozkoumat.

4.4 Faktory ovlivňující pokrytí hodnocené oblasti

Situace

Scénáře mohou reprezentovat širokou škálu čtenářských situací. *Situaci* rozumíme kontext a zamýšlený účel použití textu. Situace je tedy definována také s ohledem na předpokládaný účel čtení, nikoli pouze na základě prostředí, v němž čtenářská aktivita probíhá.

Koncepční rámec používá typologii situací vycházející ze Společného evropského referenčního rámce (Common European Framework of Reference, CEFR), který byl vytvořen pro Radu Evropy (Council of Europe, 1996). Tato typologie rozlišuje osobní, veřejné, pracovní a vzdělávací situace, které jsou blíže popsány v rámečku 4. Na rozdíl od předchozích šetření čtenářské gramotnosti PISA mohou být do jednoho scénáře zařazeny texty z různých situací. Žák bude například muset uvést do souvislosti vzdělávací text pojednávající o určité historické události s osobními texty pamětníků.

Mnoho textů lze samozřejmě přiřadit k různým situacím. Určitý text může být například určen jak pro zábavu, tak pro výuku (osobní a vzdělávací situace). Jiný text může obsahovat profesní sdělení, které je zároveň všeobecnou informací (pracovní a veřejná situace). V šetření PISA to nevadí, protože obsah textu není proměnnou, u níž je sledován vztah k výkonu žáků. Výběr textů z různých situací slouží především k pokrytí co nejširšího spektra účelů, proč žáci čtou.